

УДК 627.133:332.1

Семещук Т. В., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні показники водокористування, зокрема продуктивність води, що має важливе значення для економіки. Проаналізовано водоємність валового та регіонального внутрішнього продукту. Запропоновано шляхи покращення функціонування водогосподарського комплексу.

Ключові слова: регіональний водогосподарський комплекс, водоємність ВВП, водокористування, продуктивність води.

Водні ресурси є важливою складовою національного господарського комплексу, адже забезпечують функціонування економіки та охорону довкілля в якості чинника соціально-економічного зростання.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що водокористування в Україні і досі відзначається низьким рівнем раціональності та збалансованості, значною водоємністю валового продукту. Все це вимагає пошуку та удосконалення методів управління, економічних механізмів, інноваційних розробок для покращення функціонування водогосподарських комплексів регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На особливу увагу у галузі водного господарства заслуговують праці таких вчених як Хвесик М.А., Голян В.А., Данилишин Б.М., Яцик А. В., Лібанова Е.М., Яроцька О.В. та ін. Проте, аналіз літературних джерел виявив, що, не зважаючи на значну кількість досліджень проблем розвитку водного господарства, а також його окремих складових, питання забезпечення розвитку водогосподарських комплексів регіонів вивчені недостатньо.

Постановка завдання. Пошук шляхів подальшого становлення водогосподарських комплексів регіонів до впровадження нових якісних підходів водокористування, орієнтації на принципи екологічно-безпечного використання ресурсу, його збереження для поточних та майбутніх потреб держави та населення.

Основні результати дослідження. Однією із найважливіших і найскладніших ланок господарського комплексу є водогосподарсь-

кий комплекс. Через абсолютний характер охоплення всіх сфер життя та складність регіональних зв'язків потребує детального вивчення та аналізу кожен з елементів його системи. Важливим показником є обсяг забору води, втрати води при транспортуванні, потужність очисних споруд та ін.

Таблиця 1
Основні показники водокористування в Україні (млн м³)

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Забір води	14846	14651	14651	13625	11505	9699
Використано свіжої води	9817	10086	10507	10092	8710	7125
Втрати води при транспортуванні	2158	2236	2286	2213	1350	1139
Потужність очисних споруд	7425	7687	7577	7592	7190	5801
Скинуто води в поверхневі водні об'єкти	7817	7725	7788	7440	6354	5343

*- систематизовано автором за даними статистичного збірника «Довкілля України за 2015 рік»[1]

Слід відмітити динаміку зменшення всіх кількісних показників водокористування в Україні. Обсяг забору води у 2010 році складав 14846 млн м³, у 2015 році забір склав 9699 млн м³, що на 35% менше порівняно із 2010 роком. Використання свіжої води у 2015 році також зменшилося на 27% порівняно із 2010 роком. Втрати води при транспортуванні знизилися, і склали 1139 млн м³, що на 48% менше порівняно із 2010 роком, що є позитивною динамікою. Проте, потужність очисних споруд у 2015 році зменшилася майже на 22% порівняно із 2010 роком, що є негативною динамікою. Обсяг скидів у поверхневі водні об'єкти у 2015 році зменшився майже на 32% порівняно із 2010 роком. Таке зменшення обсягів водокористування спричинене більшою мірою падінням економіки України внаслідок світової кризи, а також із військовим конфліктом на сході країни.

Розглянемо структуру водокористування для визначення основних водокористувачів (рис. 1).

Найбільша кількість свіжої води використовується на виробничі потреби – 63%, серед яких найбільшими водокористувачами є галузі електроенергетики, вугільної, металургійної та хімічної промисловостей, що зосереджені на сході та у центрі країни. Другим найбільшим

водокористувачем є населення, що використовує 18% свіжої води на побутово-питні потреби, 17% використання свіжої води припадає на зрошення, що зконцентроване на півдні. Лише 2% припадає на інші потреби, що включають сільськогосподарське водопостачання, ставково-рибне господарство та ін.

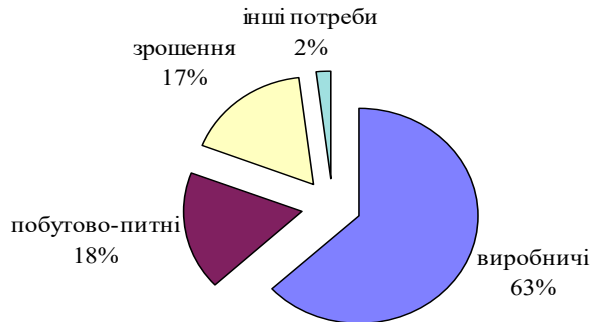
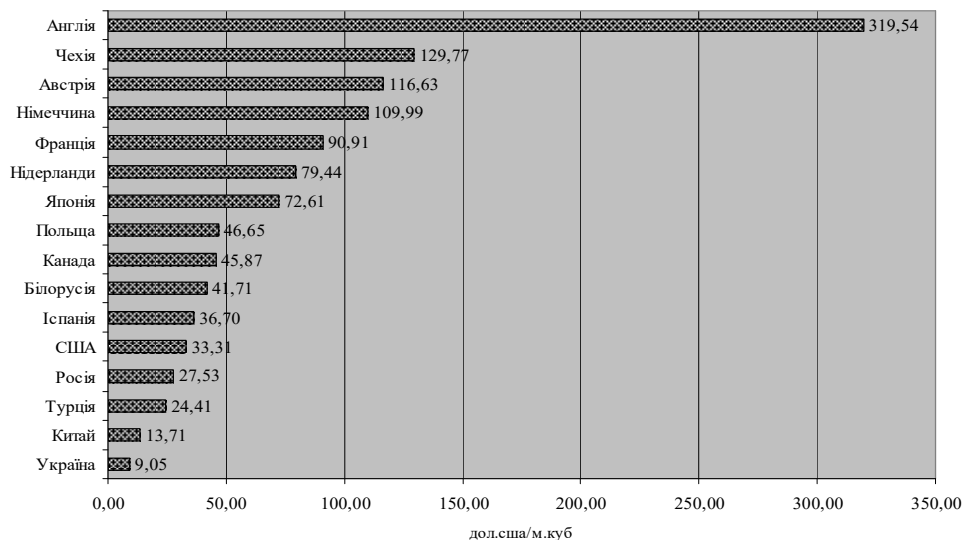

Рис. 1. Структура використання свіжої води у 2015 році

Проте, слід розглянути міжнародні рейтинги водокористування, зробити порівняльний аналіз із розвиненими країнами та оцінити місце України в них. Світовий банк проводить розрахунок продуктивності води, що розраховується як ВВП у постійних цінах (у даному випадку 2010 року) поділений на річне загальне вилучення води (рис. 2).

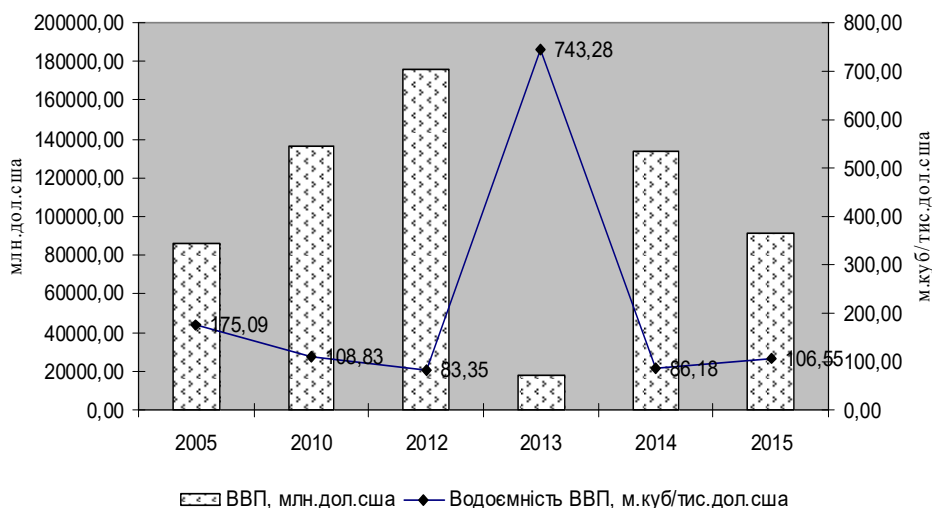
Україна має дуже низький показник продуктивності води, що становить 9,05 дол. США/м³, тобто для створення товарів та послуг вартістю 9 доларів у нашій країні використовується 1 м³ води. Для порівняння середньосвітовий показник становить 18,32 дол. США/м³, у рейтингу понад 250 країн. Середня продуктивність води для країн Європейського Союзу складає 70,7 дол. США/м³.

Для якісної економічної оцінки стану водокористування в Україні розглянемо динаміку водоємності ВВП, що розраховують науковці в Україні, адже на макроекономічному рівні ступінь ефективності використання води оцінюється через водоємність валового внутрішнього продукту, що відображає якісні та кількісні зміни в розвитку водного господарства та економіки в цілому (рис. 3).

* побудовано автором за даними Світового банку [3]

Рис. 2. Продуктивність води у світі у 2014 році, дол. США/м³
(за паритетом купівельної спроможності із базовим 2010 роком)

*- розраховано автором за даними Державної служби статистики [1]

Рис. 3. Водоемність ВВП України 2005-2015 рр., м³/тис. дол. США
(розраховано за паритетом купівельної спроможності валют в доларовому еквіваленті)

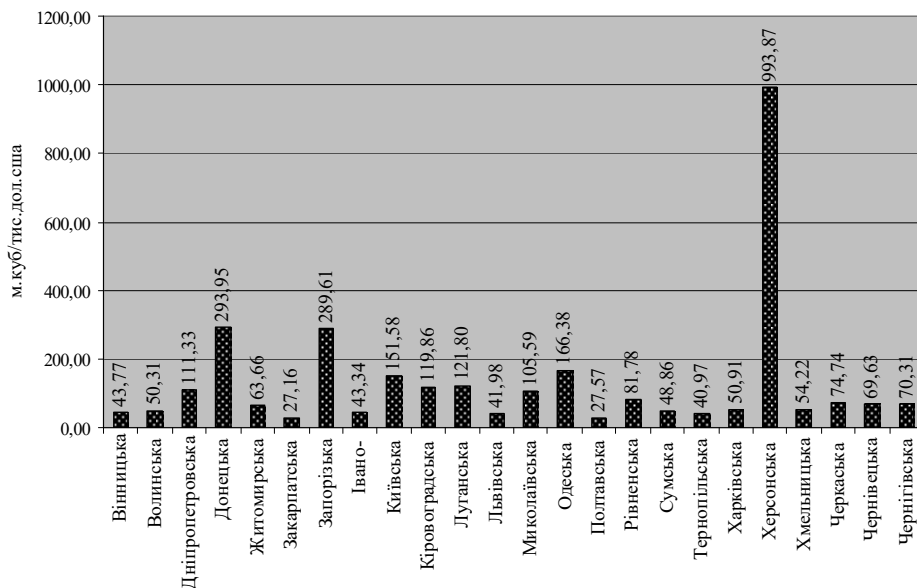
Україна відзначається надмірним водоспоживанням, високим рівнем водоемності ВВП національної економіки, який у рази перевищує загальносвітовий рівень.

Динаміка водоемності ВВП України із 2005 року до 2012 року мала позитивну тенденцію до зменшення при рості ВВП. У 2013 році відмічається стрибок, що пов'язаний із кризою в економіці, ростом

курсу валют, обезціненням національної валюти, відтак і падінням ВВП і ростом водоємності. Варто відзначити обернено пропорційний зв'язок між ростом ВВП і водоємністю. У 2014-2015 році відбувався поступовий ріст ВВП, водоємність станом на 2015 рік становила 106,55 м³/тис. дол. США, що відзначає валовий продукт як дуже водоємний.

Щодо регіональної водоємності ВВП (рис. 4) чітко виділяються області із надмірним водоспоживанням. Лідером є Херсонська область де водоємність РВП складає 993,87 м³/тис. дол. США. Область спеціалізується на вирощуванні соняшника, баштанних культур та ін., дані напрямки господарювання вимагають значних об'ємів води для поливу. Такий результат є наслідком застарілих систем зрошення, морально і технічно застарілих дощувальних машин та іншої техніки поливу, що використовуються при вирощуванні, також застарілих каналів подачі води відкритого типу. Високою водоємністю РВП відзначається Донецька та Запорізька області із показниками 293,95 м³/тис. дол. США та 289,61 м³/тис. дол. США відповідно. У цих регіонах провідне місце належить вугільно-добувній на Донбасі та енергетичній, металургійній галузям на Запоріжжі.

* - розраховано автором за даними Державної служби статистики [2]

Рис. 4. Регіональна водоємність РВП України у 2015 р., м³/тис. дол. США, (розраховано за паритетом купівельної спроможності валют в доларовому еквіваленті)

Ці галузі є надто водоємними, цьому сприяють застарілі технології а також пільгові нормативи збору за спеціальне водокористуван-

ня. Адже рентна плата за спеціальне використання води не справляється: за воду, що використовується для пилозаглушення у шахтах і кар'єрах, за воду, що втрачена в магістральних та міжгосподарських каналах зрошувальних систем та магістральних водогонів; для потреб гідроенергетики – з гідроакумуючих електростанцій, які функціонують у комплексі з гідроелектростанціями. Таким чином, виробникам це навіть сприяє у надмірному використанні води. Заохочувальних чи стимулюючих до зменшення водокористування законодавчих норм немає, а відтак витратити кошти на водоефективність виробникам не вигідно і не цікаво. Такі понижуючі коефіцієнти або і зовсім відсутність плати за воду мали б сприяти розвитку цих галузей, модернізації, інноваційного розвитку, чого, на жаль, не відбувається, а збитки отримує водогосподарський комплекс за безоплатну роботу.

Проте для водокористувачів, які застосовують для виробничих потреб оборотну систему водопостачання, рентна плата обчислюється, виходячи із фактичних обсягів води, використаної на підживлення оборотної системи. Тобто пільгових, коригуючих коефіцієнтів немає, що знову ж таки не стимулює інших водокористувачів до економії та максимізації ефективності у водокористуванні.

Так, водоемність РВП Херсонської області є надто високою, адже дані водогосподарські системи та водогони збудовані ще в минулому столітті та вимагають модернізації, оновлення, а фінансових ресурсів від їхньої експлуатації немає. Аналогічна ситуація безоплатності стосується води, що забирається для забезпечення випуску молоді цінних промислових видів риби та інших водних живих ресурсів у водні об'єкти, потреб водного транспорту. Такі норми повинні були б сприяти розвитку цих галузей, чого, на жаль, не відбувається. Рибне господарство має чітку тенденцію до зменшення виробництва продукції. Водний, зокрема річковий транспорт, є малозатребуваним у країні. Очікуваного ефекту від пільгового водокористування цими галузями немає. Водогосподарський комплекс обслуговує певні галузі безоплатно у збиток для свого ж існування і розвитку, що суперечить законам економіки.

Привілейоване положення має і житлово-комунальне господарство понижуючий коефіцієнт рентної плати становить – 0,3.

Приведені дані свідчать про серйозні проблеми в галузі водокористування в порівнянні з багатьма європейськими державами. Тому для вирішення наявних проблем необхідно:

- визначити пріоритети розвитку кожного регіонального водогосподарського комплексу;

- удосконалення законодавства у напрямку платності водокористування а також адаптації до Директив ЄС;
- впровадження економічних механізмів для модернізації систем водопостачання та водовідведення;
- стимулювання водокористувачів до ощадності у всіх сферах життєдіяльності, пільгові тарифи та податкові знижки для промисловості, що впроваджує інновації у водокористуванні;
- прогресивна система плати за воду, що сприятиме самоокупності галузі;
- забезпечення сприятливого мікроклімату у країні для розвитку наукових досліджень у галузі та залучення інвестицій у проекти;
- вивчення та впровадження Світового досвіду ефективного та безпечного функціонування водогосподарських комплексів у регіоні та країні в цілому.

1. Статистичний збірник «Довкілля України» 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 2. Статистичний бюлетень «Про використання води в Україні та регіонах» 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 3. Продуктивність води. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/ER.GDP.FWTL.M3.KD>

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н. В. (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Semeshchuk T. V., Post-graduate Student (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

REGIONAL FEATURES OF DEVELOPMENT OF THE WATER MANAGEMENT COMPLEX IN UKRAINE

The article considers the main indicators of water use. The most important indicator for the economy is the water productivity. The author analyzes the regional use of water in industry. At the end of the article there are suggested ways to improve the development of the water management complex.

Keywords: regional water management complex, water use, water productivity.

Семещук Т. В., аспірант (Національний університет водного господарства і природопольовання, г. Ровно)

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ВОДОХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены основные показатели водопользования. В частности, производительность воды, что имеет важное значение для экономики. Проанализированы водоемкость валового и регионального внутреннего продукта. Предложены пути улучшения функционирования водохозяйственного комплекса.

***Ключевые слова:* региональный водохозяйственный комплекс, водоемкость ВВП, водопользования, производительность воды.**
